

א. שחי בעיוח עיקריות הן העומדות לפני מורה לחורה ובעיקר למלמד גמרא. הבעיה הראשונה: איך ללמד כך שהתלמיד יבין את החומר הנלמד, ובעיקר בלימוד דבר מסובך שמורכב מכמה קושיות וחירוצים? ובעיה שניה: מה לעשות שהלימוד ישאר בזכרון הלומד ולא ישכח? כמובן שהבעיות האלו עומדות לפני כל לומד שלומד בעצמו בלי עזרת מורה. מיותר לציין שעיקר המצוה של לימוד התורה היא לדעת את התורה ולא ללומדה, ולכן הלומד ושוכח אפשר שאינו מקיים המצוה כלל, וכנראה מרש"י ברכות דף ו' וז"ל: "אגרא דפרקא": עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר לימוד עכ"ל. ובפרט שעוברים בעבירה שחייבין עליה מיתה בידי שמים וכמבואר במשנה באבות פ"ג מ"ח: "כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאילו מחחייב בנפשו, שנאמר: 'רק השמר לך ושמור נפשך' מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" וכו', וברע"ב שם: ששכח בשביל שלא חזר עליה. וב"שערי תשובה" לרבינו יונה מנה לעבירה זו בין החמורות, ובשו"ע הרב בהלכות תלמוד תורה פסק שדין זה נוהג גם בזה"ז אף שהחירו לכתוב תורה שבע"פ בספרים, מ"מ עובר בלאו ד"לא תשכח". ואף לדעת ה"מעשה רב" שבזה"ז לא קיים דין זה מטעם זה שמותר לכתוב בספר ולכן גם השוכח אינו עובר, מ"מ נראה לענ"ד שכל זה בידוע לכל הפחות, שיש דין כזה ושנמצא בשו"ע בסימן פלוני, אבל נשכח ממנו הכול-עובר, שהרי אינו יודע למצוא הדין.

והנה עתה בזמנינו זכינו שנחרבה לימוד התורה בעיון, אבל במצוה הזאת, להישמר שלא לשכוח, מוזנת הדבר מאד. ועיקר הסיבה נעוצה בכך שקשה על הלומדים לחזור וכדאיחא בגמ': "קשה עתיקא מחדתי". אכן מספר "תולדות אדם" למדתי, שכוונת הגמ' היא בבא ללמוד דבר שלמד ושכחו ובא ללמוד מחדש, אבל כשחוזר לפני ששכחו זה לא קשה כלל. וכן נראה בחוש, שאדרבה לימוד זה קל ונעים מאד, שכך פירש ר' זלמן, בספר "תולדות אדם": "לא יערכנו זהב וכלי זכוכית וחמורחה כלי פז", ובמסכת חגיגה פירשו ר"מ שאלו דברי תורה שקשה לקנוחם ככלי זהב וכלי פז ונוח לאבדם ככלי

זכוכית. והקשה ר"ז: א"כ צריך להיות כתוב "לא יערכנו זהב", היינו, שקשה לקנות דברי תורה בפעם הראשון כקושי לקנות כלי זהב. "וכלי זכוכית" - שנוח לאבדם ככלי זכוכית, "ותמורתה כלי פז" - זה שבא לקנות דברי תורה פעם שניה אחר ששכח מה שלמד בראשונה קשה יותר מפעם ראשונה ככלי פז שקשה לקנותם יותר מזהב? ולכן סיים ר"ז: אני חוזר כל דבר בלי שיעור כדי שלא אשכח וכמאמרם "קשה עתיקא מחדתי". וגם רואים כך בחוש, שקשה לחזור על דבר שנשכח שזוכרים קצת וזה מבלבל הלימוד ומסבכו.

וכן אם נתבונן נראה שסיבת הקושי להבין דבר מסובך הוא מחמת שכחה שכיון שהחומר מורכב מכמה הנחות, קושיות וחירוצים, כשמגיע לקטע השני נשכח ממנו הקטע הראשון, עכ"פ בצורתו המדויקת של הקטע הראשון, וכמוכן בדבר מורכב, אם חסר דיוק קל אין כל הבנין מובן. על כן באתי להציע דרך לימוד שיכולים בעזרתו להתגבר על הבעיות שהעלנו והיא דרך קלה וכשמחרגלים אליה היא קלה ביותר.

וקודם נדגים את הדבר בדוגמא: תלמיד הרוצה לדעת משנה בעל פה, יקרא מתוך ספר משניות משפט אחד מהמשנה הרבה פעמים, נניח מאה פעמים, (אין קריאת משפט אחד מאה פעמים לוקחת יותר משתי דקות), ואחר כך יקרא את המשפט השני מאה פעמים, וכך כל משפט עד שיגמור כל המשנה וכל זה יקרא מתוך הספר (לחזור בעל פה אינו מוסיף כלום לזכרון, בהשוואה לחזרה מתוך ספר). אחר כך ינסה לקרוא בעל פה, ויראה שידוע כל המשנה בע"פ, ולחשבון זה ידע משנה במשך רבע שעה.

ולפי אותו עיקרון אפשר להבין כל דבר מסובך בדרך זו, שילמד קטע קטן מהלימוד ויחזור עליו הרבה פעמים. אומנם בזה צריך לדקדק שאחר שיבין הקטע ינסח אותו בצורה קצרה (וזה גם הטעם שהגמרא מזהירה: "לעולם ילמד אדם בדרך קצרה", שכך אפשר לזכור) ומדויקת. עדיף להשתמש בבטויים המופיעים בגמרא וברש"י, שזה יעזור לו להבין בקלות מקומות אחרים שמופיעים שם בטויים אלו. בניסוח קצר, לחזור מאה פעמים אינו לוקח יותר מכמה דקות. אחר כך יסבירו לו קטע שני ויחזור עליו כהראשון, וכך כל הקטעים וביאורם נעשה בקלות אחר שידועים כל קטע מדויק. (בסוף המאמר נביא דוגמא של לימוד פילפול).

עוד ראינו לבאר מה שאמרו בגמ' כחובות דף ל"ג, שאין התראה שמחריין לעובר עבירה מועלת אלא בהתרו בו תוך כדי דיבור, שאחר שעבר שיעור כדי דיבור יכול בעל העבירה לומר ששכח. וכל הלומד גמרא זו תמה שכל-כך מהר שוכחים (עיין בקצה"ח סימן כ"ח סק"ח מה שכתב בזה). אכן, יש שני מצבי זכרון: רוב הדברים שאדם זוכר אינם במוחו במצב פעיל, היינו, שאינו חושב בדבר זה אלא כשמזכירין לו או ששואלין אותו שאלה, אז מתעורר הזכרון וצפה לו הידיעה, ולכן כשעובר אדם עבירה, לא חייבה התורה בעונש אלא בזמן שבאותו זמן שעבר העבירה חשב על החטא ועונשו, ולכן צריכים שההתראה תהיה סמוכה לעבירה, תוך כדי דיבור, שנמצא שבזמן שהורג לחבירו מוחו חושב על העונש שיש בדבר. אבל אם עובר זמן של כדי דיבור, שוכח - היינו, מפסיק לחשוב אלא שידע, היינו, אם ישאלו אותו מה עונשו ידע, אבל אינו חושב על כך, ואינו חייב עונש כשעובר במצב זה.

והנה אם נתבונן נראה שאילו היה אדם בזמן שלומד גמרא זו זוכר מה שלמד בגמרות אחרות, היה מקשה קושיות החוס'. לדוגמא: כשאדם לומד: "שנים אוחזין בטליח-יחלוקו", אילו היה לפני כן, תוך כדי דיבור, לומד הסיפור מההיא ספינה ששנים רבו עליה וכל אחד אמר שלי היא, שהדין הוא שכל דאליס יותר, גובר, וזוכה בספינה, היה מחקשה בזה מה ההבדל בין טליח לספינה? וגם היה מוצא החירוק, אילו היה מדייק וזוכר ניסוח המשפט: "שנים אוחזין בטליח", היה מרגיש בביטוי "אוחזין", וממילא היה מרגיש בחירוק ש"אוחזין" שאני. ולכן גם זה מחפיקד המורה לשים לב כשהתלמיד מסביר: "שנים אוחזין בטליח", לראות אם יש בדבריו המלה "אוחזין", אפילו כשהמורה עצמו אינו יודע חירוקם של החוס' ש"אוחזין" שאני, ואם מדייק המורה שהתלמיד ימסור כל ביטוי שמופיע בגמ', אפילו בזמן שאינו יודע משמעותו האמיתית של ביטוי, ממילא היה יודע בעצמו את החירוק.

עד כאן היו דברינו בלמידת דרכי הזיכרון לטווח הקצר, אבל אפשר להמשיך גם אחר זמן רב בחזרה על המשפטים המנוסחים בקצרה ובדיוק, כך שכל יום או כל כמה ימים ניחן לחזור על סוגיות שלמות כשהם מנוסחות במשפטים קצרים או בצורה כללים. אפשר גם להקציב שעה בשבוע ללמידת כללים המופיעים בספרי כללים כמו: "שדי חמד", וכדומה בספרים רבים, ובעיקר אצל חכמי הספרדים. בכיתות נמוכות אפשר למסור הכלל בקיצור, ובכיתות

גבוהות-ביותר דוגמאות, כמו הכללים: "ספק דאורייתא לחומרא, ספק דרבנן לקולא". וכדומה, כללים רבים.

ואם ישאל השואל: איך יתכן שהרבה כללים יהיו בזכרון במצב פעיל, הרי לא יתכן שיחשוב אדם על יותר ממשפט אחד במשך זמן של כדי דיבור, - יש לכך עיצה על פי מה שביאר הגר"י מסלנט בספר "אור ישראל" מכתב ו': באדם קיימים כוחות כהים וכחות בהירים ומאירים (בלשון זמנינו נקראים הכוחות הבהירים והמאירים: הכרה, והכוחות הכהים: תת-הכרה). כל לימוד מתחילתו הוא בכוחות הבהירים והמאירים, היינו, בהכרה, ואח"כ כשקונה הרגל הנצרך - חודר הלימוד לכוחותיו הכהים, היינו, שנמצאים מתחת סף הכרה. לכן ילד שלומד לקרוא, בתחילה הוא קורא בכבידות ובזמן רב, שהרי נצרך לו זמן עד שחושב על כל אות ונקודותיה איך לקרוא אותה, וזאת אף שמכירה כבר, אלא שלוקח לו זמן לחשוב. והנה כשמתרגל בקריאה, הוא קורא במרוצה בלי התבוננות כלל, והסיבה לכך היא שריבוי ההרגל מעביר הידיעות הבהירות לידיעות הטהורות, והידיעות הטהורות חזקות באופן נפלא, ואף שכעת אין האדם יודע ומרגיש בהם. עד כאן תוכן דברי ר' ישראל סלנטר זצ"ל.

ובזה נראה לבאר ההבדל בין טביעות עין לסימנים, שעל פי סימנים אין הורגים רוצח, ועל פי טביעות עין הורגים, [וכנאמר בגמ' חולין (דף צ"ו)], שסימנים הם דברים הנראים לכוחות הבהירים שבמוח וזו אינה הוכחה גמורה, שאפשר שיש עוד אחד בסימן כזה, אבל טביעות עין היא מהדברים הנמצאים בכוחות הכהים, ושם על ידי שרואה הדבר הרבה (לאפוקי כלי אנפוריא שלא שבעתן העין), נחרטים במוח הבדלים מדויקים ביותר בין איש זה לאיש אחר, ובין כלי זה לכלי אחר, אף שהאדם בעצמו אינו יכול לפרט במה שונה חפץ זה מחפץ אחר, ודוקא הוא נחרט בצורה מדויקת ביותר שלא יתכן עוד אחד דומה לו. זהו גם הענין שיש ב"מומחה", שפירשו הראשונים בסנהדרין, שפירוש "מומחה לרבים", היינו: מנוסה, כלומר: כשמתנסה המומחה בדין הרבה פעמים נחרטים במוחו, בכוחותיו הכהים, הרבה חילוקים שרק הוא מבחין בהם.

ג. 600 ידיעות

והנה ממה שר' ישראל מסלנט נותן דוגמא שכוח ההרגל גובר מקריאת ילד, אם נבוא בחשבון לראות כמה פעמים צריך לחזור על דבר שיודע עד שיתרגל

ותכנס הידיעה לכוחותי הכהים, נראה, שמספר הידיעות שצריך כדי לדעת לקרוא, הן קרוב לשש מאות, דהיינו: אם ניקח כ"ב אותיות, ומנצפ"ך, ושין ימניח ושמאלית, ואותיות דגושות ורפויות, ונכפיל כל זה בחנועות הקיימות ובהבדל בין שוא נע לנח ואות סופית, החוצאה תהיה קרובה ל- 600 ידיעות. והנה כאשר ילד יקרא את כל התפילה יש בה 24.000 ידיעות, ז"א, שכל ידיעה חוזרת קרוב ל- 40 פעם. אם נביא בחשבון שילד המתפלל רק שחרית במשך שנה חוזר על כל ידיעה קרוב ל- 15 אלף פעם - מכאן נלמד כמה פעמים צריך לחזור כדי שיחדרו ידיעותיו לכוחותיו הכהים, וזאת אם נניח שנצרכת שנה ע"מ שיתרגל הילד לקרוא במרוצה.

והנה נקח דוגמא: נניח שאדם חוזר על הכלל הקצר, ש"ספק דרבנן לקולא" הרבה פעמים עד שחדרה הידיעה לכוחו הכהה, ברור כשיגיע למס' מגילה שצריך לקרוא המגילה בטבריה, שהיא ספק מוקפת חומה, בי"ד באדר ובט"ו באדר, חיכך ירגיש בקושיא: הא קריאת המגילה אינה מן החורה, אלא מדרבנן, וספקו להקל? - כאילו היה חוץ כדי דיבור מאמירת הכלל "ספק דרבנן לקולא". וכן אילו היה יודע וחוזר עד שהיה חוזר לכוחו הכהה, שיש בפוסקים שאין אומרים: "ספק דרבנן לקולא", אלא במסופקים בחתיכה אחת מהי כשר או טרף דרבנן, אבל בזמן שיש שתי חתיכות ואין ידוע מיהו האיסור דרבנן-שניהן אסורות מכיון שאם נבוא להתיר מכח ספק דרבנן נצטרך להתיר שניהם, ואז יוצא שהתרנו דבר שהוא ודאי איסור ולכן אוסרין שניהם, ואם היה יודע הכלל הזה בניסוח קצר, דהיינו, שאין אומרים: "ספק דרבנן לקולא" כשנצטרך להתיר שני דברים שיש בהם ודאי איסור, ולכן שניהם אסורים, היה חיכך צף לעיניו התירוץ מדוע קוראין המגילה בטבריה בי"ד ובט"ו באדר.

ועתה ניתן דוגמא לראשית דברינו הבאה להסביר פילפול מסובך, שכשיסביר כל קטע בפני עצמו מבלי להסביר איך כל קטע מתקשר עם חבריו ויחזור הרבה מאד על כל קטע בקיצור ובדיוק, אזי אחרי שיגמור כל הקטעים יראה שבקלות יסביר לתלמידים קשר הדברים. נכתוב בזה קושיה מסובכת מהגאון ר"י ליב דיסקין זצ"ל, ונכתוב אותה כל קטע בפני עצמו: קטע א': פסוק בחורה: "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". קטע ב': קיבלו חכמים ש"יום הראשון" הוא י"ד בניסן ערב פסח ולא ט"ו - יום הראשון של חג הפסח. קטע ג': רבי עקיבא מוכיח זאת מכך שכתוב "כל מלאכה לא חעשו", ובחג אסורה מלאכה.

קטע ד': מצינו להבערה שהיא אב מלאכה. קטע ה': משני הקדמות אלו יוצאת מסקנא, שלא יתכן שיום הראשון שבקטע א' הכוונה לט"ו בניסן. קטע ו': יש מחלוקת חנאים אם השבתת חמץ היא דוקא בשריפה או בכל דבר. קטע ז': מקטע ה' ישנה הוכחה שר"ע סובר שהשבתת חמץ היא דוקא בשריפה. קטע ח': טעמו של ר' יהודה הסובר שאין ביעור חמץ אלא שריפה, הוא שלומד ק"ו מנותר: מה נותר שאינו ב"ב יראה" - בשריפה, חמץ שישנו ב"ב יראה" כ"ש שהוא בשריפה. קטע ט': טעם חכמים שביעור חמץ בכל דבר, שאין כאן ק"ו, שכל ק"ו שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו ק"ו. קטע י': ואם נעשה ק"ו שחמץ בשריפה, בסופו יש קולא: אם לא מצא עצים לשרוף יפטר לגמרי, וזו קולא. קטע י"א: השאג"א מקשה שגם אם נסבור שביעור חמץ דוקא בשריפה, מ"מ חייב לבער בכל דבר אם אין לו עצים כדי שלא יעבור ב"ב יראה" ונמצא שאין בסופו קולא. קטע י"ב: מחרץ השאג"א שאין "ב"ב יראה" מתחיל אלא בט"ו ולא בי"ד. קטע י"ג: ואם לא מצא עצים בי"ד להסוברים שאין ביעור חמץ אלא שריפה לא יבערנו בי"ד אלא בט"ו ונמצא שסופו להקל. קטע י"ד: מקשה מהרי"ל דיסקין, שא"כ, אם היינו מפרשים את "ביום הראשון" שבקטע א' שהכוונה לט"ו לא היה יוצא קולא בסופו. קטע ט"ו: ונמצא שלכו"ע חמץ בשריפה. קטע ט"ז: אבל אחר שנודע ש"תשבתו" הוא בי"ד אין ראיה שצריך דוקא שריפה. קטע י"ז: וקשה על הוכחה שבקטע ה'.

ע"כ קושית המהרי"ל דיסקין. ואם יחזור כל חלמיד על כל קטע בפני עצמו הרבה פעמים אחר שיסבירו לו את הקטע הזה בפני עצמו (כבר כתבנו שלחזור קטע מאה פעמים אינו לוקח יותר משתי דקות) נמצא שבחצי שעה ידע כל הקושיא שחזר עליה מאה פעמים. אחר כך, לאחר שכבר יודע ^{התלמיד} ^{26/07/2018} הכללים והצירוף שביניהם, אפשר לקצר הקטעים ולסכםם בפחות קטעים, ולהוציא מהם כמה כללים ולחזור עליהם. ובכך תהיה חועלת ללימוד שאר המסכת, כמו הכלל: "כל דין שסופו להקל", שנמצא כמה פעמים בש"ס, וכן הכלל ש"אין בל יראה בי"ד" וכדומה.

במשך זמן הלימוד כשהתלמיד רוכש לו הרבה כללים, צריך לכתוב הכללים שלמד על דרך שחזור בצורת כללים קצרים ומדויקים. אקוה שיתחילו ללמוד בדרך זו לנסיון ויראו ברכה מעמלם, בודאי שיתעוררו כל מיני שאלות ובעיות בהמשך הזמן, ואז כדאי לעורר את הבעיות המחזוריות אצל כל אחד ע"מ שנתייעץ ונחליט על דרכים לפתרון הבעיות.

ובאחי להוסיף עוד כמה נקודות נפלאות שיש בידיעות שאדם יודע בכוחותיו הכהים. לדוגמא: דרך שאדם רגיל בה ללכת כל יום, כשהולך בה, רגליו מוליכים אותו מבלי שיחשוב כלל לאיזה כיוון צריך ללכת, ומבלי לחשוב באיזה מקום צריך לפנות לימינו או לשמאלו, ואדרבה, כשמחליט ללכת באותו יום למקום אחר, זקוק הוא לחשוב כל זמן הליכתו ולא להסיח דעתו שהולך למקום אחר, שברגע שיסיח דעתו יביאוהו רגליו למקום הרגיל ללכת כל יום. דבר שני: ההולך בדרך שרגיל ללכת בה אינו מתעייף, ואילו כשהולך בדרך חדשה אף שאינה ארוכה מהדרך הרגילה מתעייף, וזה בדוק בחוש. ומחולי לב שמעתי שהזהיר אותם הרופא שלא יתאמצו מאמץ חדש שלא היו רגילים בו, אבל מאמץ שרגילים בו אינו מזיק ללב. מכל זה רואים שעייפות המוח משפיעה על הלב, שהרי טעם שמאמץ חדש מעייף הוא שצריך לאמץ מוחו ומחשבתו. דבר שלישי שמצינו בגמ': הקורא את שמע והגיע לחיבה "ובשעריך", ואינו יודע אם נמצא ב"ובשעריך" הראשון או השני, קורא מהראשון, אבל אם התחיל "למען ירבו", אנו נוטים שבודאי הגיע ל"ובשעריך" השני - הרי שכוחותיו הכהים מבחינים איזה "ובשעריך" הוא עומד, וכנראה שזוכרין את אורך הזמן אימתי להתחיל "למען ירבו". כך גם רואים שבר"ה שמאריך אדם בקריאת שמע יותר מהרגלו כל השנה, קורה שמתבלבל ומתחיל "למען ירבו" אחר "ובשעריך" הראשון.

ובבית יוסף סימן קי"ד הביא בשם אבודרהם, (הביאם המג"א בסימן חקפ"ב סק"א ובמחצית השקל שם), שדעת הרד"א שאם אמר אדם צ' פעמים "אתה גבור" עד "מוריד הגשם" ואח"כ התפלל, ומסופק אם הזכיר "משיב הרוח", שצריך לחזור, כיוון שלא נחרגל לשונו לומר "משיב הרוח" במה שאמר צ' פעמים, וטעם הדבר, שלשונו נחרגל לומר "משיב הרוח" רק כשמתחיל "אתה גיבור", אבל לא נחרגל עדיין כשמתחיל מתחילת תפלת שמונה עשרה. ורואים דבר נפלא, שהמוה מודד: אם התחיל מ"אתה גבור" זוכר לומר "משיב הרוח", אבל אם התחיל מתחילת התפילה בזה חוזר להרגלו הישן, שלא לומר "משיב הרוח". (אכן להלכה לא קיימא לן כהרד"א וכמש"כ המחצית השקל בסימן חקפ"ב). זה ששומעים הרבה מתלמידי חכמים שדרך לימוד מסויים זאת ליבם חפץ, ולא בלימוד אחר, והם מדמים שסיבת הדבר שלימוד באופן זה יוחר מענין ונוח. אבל אין זו ראייה כלל ועיקר. הסיבה שליבם חפץ בדרך זו היא מפני שרגילים ללמוד כך, וכל דבר שרגילים אינו מעייף לא את המוח ולא את

הלב, וכמו שכתבנו, וכל אדם אוהב מנוחה יותר מהעמל וכמו שכתב ה"מסילת ישרים" שזוהי מדת העצלות, ולכן נדמה להם שליבם חפץ בזה, אבל האמת שרק ההתחלה קשה, אבל אחר שמתגברים אין בכך שום קושי, וכמו האומר: "משיב הרוח" צ' פעמים שאז אדרבה קשה לו שלא לומר וחולים שבודאי אמר.

למחילה

ד. לחזור על הכללים

עוד ראינו שכל דבר שיודעו מצד כוח כהה, די לו לאדם לראות אפס קצהו ועל ידי זה מכיר כל הדבר, ולכן יכול להכיר חברו הרגיל אצלו ואפילו בלילה, וכדמשמע בירושלמי ברכות, ששיעור משיכיר חברו ד' אמות שזהו זמן ציצית ותפילין, היינו, בחברו הרגיל אצלו קצת. וגם מכיר חברו, היינו, ברואה ממנו רק החוטם, וכדמצינו בסוף יבמות ובגמ' סוף בכורות, ועיין ש"ש ש"ז. וכך גם באדם שקורא: ידוע מחכמים, שאין העין של הקורא שולטת אלא על נקודה אחת מהכתב, ומ"מ יכול לקרוא על ידי שמסתכל בכל שורה פעמיים או ג' פעמים, שבעצם לא ראה אלא שתי נקודות בכל השורה, אלא שעל ידי שתי נקודות כוח שכלו הכהה משלים השאר, ונדמה לו כאילו ראה כל אות ונקודה. וכן הרואה תמונה של עיר שלמה או מכיר העיר, בנקודה אחת שראה בעיר מכיר העיר בתמונה ונדמה לו כאילו ראה כל העיר, (וכן בעומד בהר ורואה העיר) - וכל זה מכח הכהה שבאדם. ועפי"ז נבין מה שמספרים על הגאון "שאגת אריה", שהיה יכול לעבור כל הש"ס בזמן קצר מאד בכמה שעות, ובפשטות אינו מובן איך יתכן כזאת, הא להגיד כל הש"ס לוקח זמן רב מאוד. אכן הכוונה שראה בשכלו תמונות של דפי גמרא וזה אפשר במהירות עצומה, כדרך הרואה בחלום, שתוך שניה יכול לראות מאורעות שקרו במשך כמה שנים. ולכן העצה היעוצה, להגביר חזרת הכללים בדרך קצרה מאד עד שיקלטו במוחו בכוח הכהה.

ה. אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחד

ונסיים בדבר הלכה: הנה מבואר באו"ח סימן תקכ"ז ובמ"ב שם ס"ק כ"ב, שהשוכח להניח עירוב תבשילין פעם אחת יכול לסמוך על העירוב של גדול העיר, אבל אם שכח פעם שניה אינו סומך על גדול העיר שאין הגדול מניח אלא למי שלא הניח מחמת אונס ולא מחמת פשיעה, והוא מגמ' ביצה. ויש לעיין למה שוכח דינו כפושע, מה היה יכול לעשות שלא ישכח? וכן יש לעיין בגמ' ב"מ פרק המפקיד, באחד שהפקיד כיפי אצל חברו והניחם ושכח

היכן הניחם שחייב השומר לשלם, שכל "לא ידענא" - פשיעא היא, וגם שם אינו מובן למה הוא פושע אם שכח, ולכאורה אונס גמור הוא? והנה בב"מ בשנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים, זה אומר: מאתים שלי, וזה אומר: מאתים שלי, והדין הוא שאם הפקידו בשתי כריכות חייב השומר לשלם, ומבואר ^{למזל החכמה} בגמ' ובשו"ע סימן ע"ו הטעם, שכיון שפשע השומר במה שאינו זוכר קנסוהו לשלם לכל אחד מאתים, ושם כתב הרמב"ם שפשיעת השומר הוא שהיה לו לכתוב על החבילה של המאתים שמו של המפקיד מאתים, ובהגהות אשר"י שם הוכיח מסברת הרמב"ם, שסומכין על כתב שכתב שמו אף שהשומר אינו זוכר. אכן, בסברת הרמב"ם לא יתכן ליישב מה שהקשינו לעיל בשומר שאינו זוכר היכן החביא הפקדון, שמה היה מועיל אם היה כותב ככתבו על החבילה? ולומר שהיה לו לכתוב בפנקסו ג"כ אינה סברה ברורה, שאולי חשש שמא יראה אדם ^{אחריהם} כתבו ויגנוב הפקדון. עכ"פ קושיא ראשונה מעירוב חבשילין שחשוב פושע, שם בודאי לא שייך שיכתוב לעשות עירוב חבשילין.

ולכן נראה ליישב שהפשיעה בכל אלו שהיה לו לחזור מאה פעמים היכן הניח הפקדון, ואילו חזר מאה פעמים ואינו זוכר, אפשר שעדיין פושע הוא שהיה לו לחזור יותר. וכן בעירוב חבשילין, היה לו לחזור מאה פעמים שיו"ט שהוא ערב שבת חייבין להניח עירוב חבשילין. (ומה שבפעם הראשונה חשוב אונס מה ששכח, נראה שזה גופא הוא אונס שטעה לחשוב שלא ישכח, אבל אחר שראה ששכח ולא חזר אז הוא פושע). ומ"מ לענין פקדון חשוב פשיעה גם כשומר שכח פעם ראשונה, כי שומר חייב לשמור שמירה מעולה ואינו דומה לאיסורים, כי כאן חייב להיזהר בממון חבירו יותר. ומה שכתב הרמב"ם בשתי כריכות שהפשיעה היא מה שלא כתב, היינו, במקום שיש עצה לכתוב, אבל במקום שאין עיצה לכתוב, חייב לחזור עד שלא ישכח. אכן אם חזר השומר הרבה ואעפ"כ שכח מחמת מחלה, ולשון המשנה באבות: "שחקפה עליו משנתו", מסתבר שפטור שאונס הוא. (ומ"מ בשומר שכר צ"ע, שהרי כתב בחוס' ב"מ דף מ"ב ד"ה אמר, ששומר שכר שחלה ולא היה יכול לשמור ונגנב - חייב, וגזירה היא שחייב בגנבה. ויש לעיין אם גם באבידה, דהיינו, ששכח היכן הניח שדומה לאבידה, והיה אנוס מחמת מחלה, אם גם בזה גזירה חורה שחייב כמו בגנבה. והנה בחוס' כתבו שם שסברא שחייב בגניבת אונס, שכל גנב קרוב לאונס ואפ"ה חייב, ולפי"ז באבידה שקרובה לפשיעה פטור אם היה השומר אנוס מחמת חולי).